

збереження культурної самобутності.

8 етап: Розглядаємо інтегральну направленість змін в системі культури і культурної самобутності. Для цього будемо таблицю, де зазначаємо тенденції змін (“+” чи “-”) 20–25 показників по кожному району за досліджуваний період. За вказаними напрямками проводимо інтегральне ранжування тенденцій розвитку системи культури, виділивши 5 рангів від найбільш позитивних тенденцій до різко негативних (в залежності від кількості “+” та “-”).

9 етап: На його основі створюємо інтегральну карту направленості розвитку системи культури і характеризуємо результати ранжування. Робимо висновки про тенденції розвитку системи культури і збереженість культурної самобутності регіону.

Висновки. Отже, новий об’єкт дослідження суспільної географії – регіональні геокультурні процеси є просторово-часовим виразником змін в системі культури і культурній самобутності регіону. Вони свідчать про реакцію культури на сучасні суспільні трансформації. Основними сферами прояву геокультурних процесів є культурна інфраструктура, етнокультурна та соціокультурна сфери. Методика дослідження регіональних геокультурних процесів допомагає простежити компонентні та інтегральні зміни в системі культури, виділивши субрайони, в яких культура перебуває в відносно стабільному стані або активно деградує. Дане дослідження дозволяє також окреслити перспективи збереження культурної самобутності регіону.

Література:

1. Бокань В.А. Культурологія: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 136 с.
2. Карнейро Р. Культурный процесс // Антология исследования культуры. – Т.1. – Санкт-Петербург: Универсальная книга, 1997. – С. 421–437.
3. Кулик Н.А. Культурні процеси в Україні 90-х років ХХ століття: Автореф. дис. ... канд. істор. наук: 17.00.01 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 1999. – 17 с.
4. Ровенчак І.І. Система методів у географії культури // Вісник ЛНУ. Серія географічна. – 2006. – Випуск 33. – С. 344–349.
5. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навч. посіб. – Одеса: Астропринт, 2001. – 556 с.
6. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: ЛНУ, 2001. – 744 с.

Summary:

O.Ripka. THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF HUMAN-GEOGRAPHICAL RESEARCH OF THE REGIONAL GEOCULTURAL PROCESSES.

The essence of the regional geocultural processes has been grounded as the new human geography research object. The classification and the methodical fundamentals of the study of the geocultural processes have been developed.

УДК 911.375(477.82)

Володимир ПОРУЧИНСЬКИЙ

АДМІНІСТРАТИВНИЙ СТАТУС ПОСЕЛЕНЬ ТА РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Протягом своєї історії Волинь перебувала у складі різних державних утворень. Цим зумовлений той факт, що адміністративні кордони Волинської області зазнавали постійних змін.

Перша племінна держава, до складу якої входила Волинська земля, була утворена у V ст. східнослов'янськими племенами дулібів. Із X ст. ця територія в давньоруських літописах пов'язується з іншими східнослов'янськими племенами – бужанами і волинянами. На південному заході вони межували з білими хорватами (Прикарпаття), на заході – з

поляками, на сході – з деревлянами, а на півночі – з дреговичами (Білорусь). Розмежування між цими племенами мало чисто умовний характер.

Наприкінці X ст. виникло Володимир-Волинське князівство у складі Київської держави. Ця подія була тісно пов'язана з прийняттям християнства на Київській Русі і заснуванням князем Володимиром Великим міста Володимира-Великого. Північна межа Волині проходила приблизно притокою Бугу Володавкою і Верхньою Прип'яттю. Крайніми північними поселеннями Волині на захід від Бугу були Верещин, Столп'є, Угровськ, на схід – Камінь-Каширський.

У другій половині XII ст. до складу Волині увійшли Берестейщина і Підляшшя (тепер вони відповідно у складі Білорусі і Польщі). З того часу східна межа Волинського князівства проходила через міста Камінь-Каширський, Чорторийськ, Дорогобуж, Ізяславль.

Протягом XII ст. внаслідок князівських міжусобиць на Волині почали виникати окремі волості, які згодом перетворювалися на удільні князівства. Так, у 1150-х рр. утворилося Володимирське і Луцьке удільні князівства; в 1170-х рр. вони розпалися на ще менші князівські уділи: від Володимирського відділилися Белзьке і Червенське, а від Луцького – Дорогобужське і Пересопницьке. У 1199 р. утворилась Галицько-Волинська держава.

У середині XIV ст. у зв'язку з ліквідацією Галицько-Волинської держави, Волинь попала під литовське панування і столиця була перенесена з Володимира в Луцьк. Однак у 1377 р. під час польсько-литовської війни західні волинські землі (Холм і Белз) відійшли до Польщі. В середині XIV ст. Волинська земля остаточно припинила своє існування як князівство. Її було поділено на три староства: Володимирське, Кременецьке і Луцьке. У 1566 р. староства були об'єднані у Волинське воєводство з центром у м. Луцьку. У 1569 р., внаслідок польсько-литовської Люблінської унії воно увійшло до складу нового державного утворення – Речі Посполитої. Проте, згідно з умовами унії, Волинь зберігала внутрішню адміністративну автономію.

Такий адміністративно-територіальний поділ Волинь зберігала до XVII ст., тобто до поділів Польщі. Вже при першому поділі до Австрії відійшла південна частина Кременецького повіту з містом Збараж. При другому поділі до Російської імперії відійшла східна частина Волинського та північна частина Київського воєводств. Адміністративним центром було м. Ізяславль (тепер м. Ізяслав Хмельницької області). Під час третього поділу Польщі у 1795 р. до Ізяславського намісництва було приєднано основну частину Волині, а саме намісництво було перейменоване у Волинське. Його адміністративний центр було перенесено з Ізяслава у Новоград-Волинський. Волинське намісництво складалося з 13 повітів (округів) і підпорядковувалося мінському, волинському і брацлавському генерал-губернаторові.

У 1797 р. замість Волинського намісництва було створено Волинську губернію, а з 1804 р. адміністративним центром стає Житомир. Волинська, Київська і Подільська губернії склали так званий Південно-Західний край. Поділялася Волинська губернія на повіти, кількість і територіальні межі яких протягом XIX ст. часто змінювалися. На початку XX ст. Волинська губернія поділялася на 12 повітів: Житомирський, Володимир-Волинський, Дубенський, Ізяславльський, Ковельський, Кременецький, Луцький, Новоград-Волинський, Овруцький, Острозький, Рівненський, Старокостянтинівський. На її території було понад 9829 поселень, в тому числі 13 міст і 134 містечок.

Під час першої світової війни західна частина Волинської губернії (приблизно по лінії Ковель-Луцьк) була окупована австро-німецькими військами. З травня й до кінця 1918 р. Волинська губернія входила до складу Української держави гетьмана П. Скоропадського. У цей час територіально-адміністративний поділ Волині не зазнавав ніяких формальних змін. Навесні 1919 р. Володимир-Волинський, Ковельський і Луцький повіти були окуповані польськими військами. Однак уже у серпні Західну Волинь захопили більшовики. Згідно з Ризьким мирним договором між поляками і більшовиками західноукраїнські землі, в тому

числі й Волинь, відійшли до Польщі.

Ще у 1919 р. польський уряд відновив Волинське воєводство з центром у Луцьку. У 1920–30-і рр. воно складалося з 11 повітів: Володимирського, Кременецького, Здолбунівського, Ковельського, Дубнівського, Костопільського, Любомльського, Луцького, Рівненського, Горохівського і Сарненського. За тодішніми адміністративними межами Волині опинився так званий Каширський повіт (теперішні Камінь-Каширський і Любешівський райони Волинської області), що входив до складу Поліського воєводства (сучасна Білорусь). Повіти у свою чергу поділялися на гміни, кожна з яких включала в себе кілька містечок і сіл.

Такий адміністративно-територіальний устрій проіснував до 1939 р., тобто до включення західних земель у склад СРСР. У грудні 1939 р. з п'яти повітів Волинського і одного повіту Поліського воєводства була утворена Волинська область у складі Української РСР. Обласним центром стало м. Луцьк. Конфігурація, площа і межі області зазнавали певних змін після другої світової війни, особливо в її західній і північній частині.

У січні 1940 р. було обґрунтовано новий адміністративно-територіальний устрій Волинської області, внаслідок чого створено 30 адміністративних районів (Берестечківський, Вербський, Володимир-Волинський, Голобський, Головнянський, Горохівський, Заболоттівський, Камінь-Каширський, Ковельський, Ківерцівський, Колківський, Локачинський, Любешівський, Луцький, Любомльський, Маневицький, Мацеївський, Олицький, Озютичівський, Піддубцівський, Порицький, Ратнівський, Рожищенський, Седлищівський, Сенкевичівський, Торчинський, Турійський, Устилузький, Цуманський, Шацький), 8 міських, 16 селищ, 859 сільських Рад. З листопада 1940 р. Піддубцівський район реорганізований у Теремнівський з перенесенням адміністративного центру у с. Теремне (тепер частина міста Луцька) (табл. 1).

Під час другої світової війни Волинь була окупована німецькими військами, її територія увійшла до складу так званого імперського комісаріату „Україна” з центром у Рівному, який охоплював більшу частину України. Комісаріат у свою чергу, поділявся на генеральні округи, в числі яких й була і Волинь. У колишніх районних центрах окупаційною владою були створені районні управи. Місцеве самоврядування покладалося на виборних старост (у селах) і призначених бургомістрів (у містах).

Суттєві зміни в адміністративно-територіальному устрої області відбулися у 50-х рр., які полягали в ліквідації окремих районів або в їх об'єднанні. У 1957 р. ліквідовано Затурцівський район шляхом приєднання до Локачинського, а частина його – до Торчинського. Тоді ж Олицький приєднано до Цуманського, а Устилузький розз'єднаний на дві частини, одна з яких відійшла до Володимир-Волинського, а інша – до Любомльського району.

Протягом кінця 50-х і на початку 60-х рр. проходить процес скорочення мережі адміністративних районів при збереженні кількості міських поселень. У 1958 р. ліквідовано Теремнівський (передано територію до складу Луцького та Цуманського), Оваднівський (відійшов до складу Володимир-Волинського), Іваничівський (реорганізовано у Нововолинський з центром у Нововолинську – місті, що виникло у цей час внаслідок освоєння родовищ кам'яного вугілля) райони. У 1959 р. знову ліквідується частина районів, зокрема Голобський (територія його відійшла до Ковельського і Маневицького районів), Головнянський (до Любомльського і Шацького), Заболоттівський (до Ратнівського і Старовижівського), Берестечківський (до Горохівського району), Сенкевичівський (до Горохівського і Торчинського) і Луківський (до Ковельського, Старовижівського і Турійського районів).

Переломним для адміністративно-територіального устрою Волині були 1962-63 рр., коли на її території було утворено 7 і ліквідовано 12 районів – Колківський, Луцький, Локачинський, Любешівський, Маневицький, Нововолинський, Ратнівський,

**Зміни в адміністративно-територіальному устрої
Волинської області (1940–2007 рр.)**

Роки	Кількість адміністративних районів	Кількість Рад			Кількість поселень		
		міських	селищних	сільських	міст	селищ міського типу	сільських поселень
1940	30	8	16	859	8	16	–
1946	30	8	15	–	8	15	–
1950	30	8	14	249	8	15	–
1958	21	10	21	393	10	21	–
1959	19	10	21	304	10	21	1049
1960	19	10	21	297	10	21	1193
1962	7	10	21	295	10	21	1193
1963	7	10	21	295	10	21	–
1965	12	10	21	298	10	21	–
1966	15	10	21	304	10	21	–
1969	15	10	21	308	10	21	1077
1971	15	10	21	312	10	21	1070
1981	15	10	20	309	10	20	1064
1987	15	10	20	317	10	20	1045
1989	15	10	21	339	10	21	1044
1994	16	11	22	370	11	22	1050
1996	16	11	22	374	11	22	1049
2001	16	11	22	378	11	22	1048
2007	16	11	22	379	11	22	1054

У 1964-65 рр. у межах Волинської області виділялося 12 адміністративних районів, внаслідок розукрупнення яких у 1966 р. утворено 15 районів [1].

Зміни, що відбулися в наступні роки, вже не мали кардинальних рухів в адміністративно-територіальній ситуації краю, тобто кількість адміністративних районів залишалася сталою. Помітніше пожвавлення відбувалося у зміні поселенської структури, що полягало у перепідпорядкуванні населених пунктів, їхній ліквідації або виникненні нових. Найхарактернішою рисою цього явища стало зменшення кількості поселень. Кількість населених пунктів значно знизилася у Володимир-Волинському (до 79), Горохівському (до 96), Іваничівському (до 57), Камінь-Каширському (до 69), Локачинському (до 57), Любомльському (до 100) і Турійському (до 75) районах [2].

Така їх кількість залишалася незмінною до 1993 р., коли Любомльський район було реорганізовано у два – Любомльський з центром у м. Любомль і Шацький з центром у смт Шацьк. Необхідність такої реорганізації мотивувалась його значною площею (2,2 тис.км².) і суттєвими територіальними відмінами у характері і структурі господарства. Північній частині його притаманний заповідний режим використання території (розміщений Шацький державний природний національний парк, є велика кількість мальовничих озер та заплав річок, що викликає необхідність бережливого природокористування), а південна характеризується вищим рівнем освоєння території та використання природних ресурсів, значним промисловим потенціалом.

На 1.01.2007 р. у Волинській області нараховується 16 адміністративних районів, 11 міст, в тому числі 4 із них є містами обласного підпорядкування (Луцьк, Ковель, Володимир-Волинський і Нововолинськ), 22 селища міського типу, 1054 сільських населених пунктів, які об'єднані у 379 сільські Ради. Формування адміністративно-територіального устрою –

динамічний процес, тому в майбутньому можливі принципові зміни і суттєве удосконалення мережі адміністративно-територіальних одиниць в області.

Література:

1. Євросерегійон Буг: Волинська область / За ред. *Б.П. Клімчука, П.В. Луцишина, В.Й. Лажніка*. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. ун-ту, 1997 – 448 с. іл.
2. *Круль В. П.* Ретроспективна географія поселень Західної України: Монографія. – Чернівці: Рута, 2004. – 382 с.

Summary:

Volodymyr Poruchynsky. ADMINASTRATIV STATUS OF SETTLEMENTS AND REFORMATION OF ADMINISTRATIVE – TERRITORIAL SYSTEM OF VOLYN REGION.

Changes of administrative-territorial system of Volyn region have been analyzed beginning with the V th century. A special focus has been concentrated on transformation of administrative status of separate settlements.

УДК 911. 3: 334.012.64

Борис МАТВІЙЧУК

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА СУТНІСТЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Актуальність теми. Властивістю сучасного етапу економічного розвитку є становлення (для постсоціалістичних країн) і подальше вдосконалення (для розвинутих країн) змішаної економіки ринкового типу. Саме ринковий тип економічної організації суспільства, конкурентно-ринковий спосіб координації економічних процесів і прийняття рішень в межах національних економічних систем є найбільш перспективним. Він постає історично виправданим для країн, що вирішують проблему вибору способу соціально-економічного розвитку.

Об'єктивними перевагами сучасної ринкової економіки є ефективно і переважно раціональне використання виробничих ресурсів, динамізм, конкурентність, високі адаптаційні властивості щодо науково-технічного прогресу тощо. Ринковий механізм господарювання забезпечує свободу економічного вибору, реалізацію власного економічного інтересу та взаємоузгодженість інтересів ринкових суб'єктів. Не менш важливими ознаками ринкової економіки є реалізація підприємницького потенціалу, мобілізація самостійної ініціативи господарського суб'єкта.

Мале підприємництво оперативно реагує на зміни кон'юнктури. Ця гнучкість має особливе значення внаслідок індивідуалізації та диференціації споживчого попиту, розширення номенклатури промислових товарів та послуг. Сприяючи прискореній реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, випуску наукомістської продукції, мале підприємництво виступає провідником науково - технічної революції.

Мале підприємництво багато важить у вирішенні проблеми зайнятості, бо воно спроможне створювати нові робочі місця та поглинати надлишкову робочу силу під час циклічних спадів і структурних зрушень економіки. Важлива функція малого підприємництва полягає у пом'якшенні соціальної напруженості й демократизації ринкових відносин: адже саме воно слугує формуванню активного середнього класу суспільства, ослабленню майнової диференціації, розширенню соціальної бази реформ. Сприяючи соціально – політичній стабілізації суспільства, малий бізнес відкриває простір для вільного вибору громадянами шляхів і методів роботи для загального добра та забезпечення власного добробуту [4,с.32].

Останні дослідження з проблематики. Категорія “малого підприємництва” у суспільно – географічні дослідження увійшла через основні поняття ”бізнесу та